

Az Európai Kisebbségi Chartáról Délvidéki szemmel

írta Dr. Szalma József
Délvidéki jogászprofesszor

Dr. Heinz Tichy: Dei Europäische Charta der Regional- oder Minderheitensprachen und das österreichische Recht, Kiadó: Mohorjeva-Hermagoras, Klagenfurt/Celovec-Ljubljana-Wien, 2000, 142 old. — Dr. Heinz Tichy — A regionális vagy kisebbségi nyelvek Európai Chartája és az osztrák jog c. könyve kapcsán

A regionális vagy kisebbségi nyelvek Európai Chartáját Strasbourgban, 1992. november 5-én hirdették ki. (A magyar Országgyűlés 1995. április 7-én ratifikálja, megj. a Magyar Közlöny 1995/28 számában. Könyv alakban magyar nyelven, egyéb Európa tanácsi kisebbségi vagy kisebbségeket érintő egyezményekkel együtt jelent meg, többek között olyanok mellett, mint pl.: Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről, Strasbourg, 1995; Egyezmény — a 11. sz. Jegyzőkönyv szerint módosított [1970, 1990] — az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről, Róma, 1950. nov. 4.; Európai Keretegyezmény a területi önkormányzatok és közigazgatási szervek határ menti együttműködéséről, Madrid, 1980. május 21.; Kiegészítő Jegyzőkönyv erről: Strasbourg, 1995. november 9.; Európai Kulturális Egyezmény, Párizs, 1954. dec. 19.; Egyezmény a felsőoktatási képesítések elismeréséről az európai régióban, Lisszabon, 1997. április 11. stb. A kérdéses egyezmények magyarul hozzáférhetőek Az Európa Tanács válogatott egyezményei c. könyvben — Kiadó: Conseil de L'Europe-Osiris, Budapest — Strasbourg, megjelent Budapesten, 1999-ben).

A nyelvi jogokon túlmenően előzményként kiemelném, hogy az országhatáron túli magyar nemzeti kisebbségi közösségek számára legjelentősebb egyezmény a Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről (Strasbourg, 1995. február 1.). Az Európa Tanács célkitűzése ezen egyezmény elfogadásával, mely az egyezmény preambulumban jutott kifejezésre, többek között nemcsak az államok közötti együttműködés, hanem a helyi és regionális közösségek között, határon átvívelő együttműködés. (Magyarország aláírta és megerősítette ezt az egyezményt). A kisebbségvédelmi egyezmény normatív részében többek között a felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy minden, valamely nemzeti kisebbséghez tartozó személy számára biztosítják a törvény előtti egyenlőséget és a törvény általi egyenlő védelem jogát, miközben tilos a nemzeti kisebbséghez tartozáson alapuló hátrányos megkülönböztetés (4. cikk, 1. bek.). Ugyanakkor az aláíró felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy — amennyiben szükséges — megfelelő intézkedéseket hoznak a gazdasági, a társadalmi, a politikai és a kulturális élet minden területén a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek és a többséghez tartozók közötti teljes és hatékony egyenlőség előmozdítása érdekében (4. cikk, 2. bek.).

Az egyezmény aláírói támogatják a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek számára kultúrájuk megőrzését és fejlesztését, úgyszintén identitásuknak, nevezetesen vallásuk, nyelvük, hagyományaik és kulturális örökségük megőrzésének feltételeit, továbbá tartózkodnak minden olyan politikától vagy gyakorlattól, amely a nemzeti kisebbséghez tartozó személyek akaratuk elleni asszimilációjára irányul (5. cikk 1., 2. bek.). A felek bátorítják a tolerancia és a kultúrák közötti párbeszéd szándékát (6. cikk 1. bek.), de intézkedéseket is hoznak olyan személyek védelmében, akik hátrányos megkülönböztető ellenséges vagy erőszakos cselekedetek áldozatai lehetnek etnikai, kulturális vagy vallási identitásuk miatt (6. cikk 2. bek.). Kis- (Szövetségi) Jugoszláviára (mely ugyan nem aláírója az Egyezménynek, ám kinyilvánította európai irányultságát), de lehet, hogy más keleti peremországra nézve is különösen figyelembe veendő az a rendelkezés, amely szerint a felek tartózkodnak olyan intézkedések meghozatalától, amelyek a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek által lakott területeken az arányokat megváltoztatják, és arra irányulnak, hogy korlátozzák azon jogokat és szabadságokat, melyek e Keretegyezménybe foglalt elvekből származnak (16. cikk). (A JSZK szövetségi kisebbségi jogi törvénytervezete, mely 2001 közepére készült el, ugyan említést tesz arról, hogy meg kell szüntetni a nemzeti kisebbségek által lakott régiók betelepítését, de nem említi, milyen mechanizmusokkal kívánja ezt ellenőrizni, ugyanakkor a közelmúltra vonatkozólag nem tartalmaz intézkedéseket — habár, mint tudjuk, Vajdaságban éppen a magyar kisebbség által lakott területeket telepítettek be több százezer más vidékekről érkező lakossal, állami kényszerítő intézkedésekkel, súlyosan

megbontva a korábbi etnikai összetételt.

Megjegyeznénk, hogy egy olyan európai régió, mint a Délvidék, azaz Vajdaság, állami intézkedések alapján történő be- és kitelepítése lényegbevágóan befolyásolja a nyelvi jogok gyakorlását is. Vegyük pl. figyelembe, hogy csak az elmúlt tíz évben beálló többségi betelepítések és gyakorlatilag kisebbségi kitelepítések miatt — mert az állami pszichikai erőszak alkalmazása miatt több tízezer magyar fiatal hagyta el szülőhelyét — több településen és önkormányzatban a magyar helyi többség helyi kisebbséggé "zsugorodott". Ez kihat a nyelvi jogok érvényesítésére, különösen a közéletben, a hivatalos nyelvhasználatban, az iskoláztatásban és a gazdasági jogosultságok érvényesítésére is. Rendkívül fontos tehát, hogy a készülő törvények ne csak a jövőre vonatkozó ígéreteket, hanem lehetséges és toleráns intézkedéseket tegyenek az autista rendszer által előidézett helyzet retrospektív szanalására is. Ugyanakkor ebben az egyébként igen érzékeny kérdésben ne csak ígéreteket tegyenek, hanem lehetséges jogi mechanizmusokat is irányozzanak elő, azaz az ígéreteket tartsák be.)

Visszatérve a szóban forgó európai regionális vagy kisebbségi nyelvek chartájára (Strasbourg, 1992), e charta preambulumban kinyilatkoztatja azt a szándékot, hogy védelmezze Európa történelmi, regionális vagy kisebbségi nyelveit, amelyek közül egyeseket az esetleges eltűnés veszélye fenyeget, mert ez a védelem hozzájárul Európa kulturális gazdagságának és hagyományainak megóvásához és fejlesztéséhez. Ugyanakkor a preambulumban kiemeli, hogy a regionális vagy kisebbségi nyelv magánéleti és közéleti gyakorlásának joga az ENSZ a Polgári és Politikai Jogokról szóló Nemzetközi Egyezségokmányban foglalt elveknek megfelelően és az Európa Tanácsnak az Emberi Jogok és Alapvető Szabadságjogok Védelméről szóló Egyezmény szellemében elidegeníthetetlen jog (tekintettel az EBEÉ keretei között végzett munkára, különösen pedig az 1975. évi Helsinki Záróokmányra és az 1990. évi koppenhágai találkozó dokumentumára, hangsúlyozva a kulturális kölcsönhatás és a többnyelvűség értékét, továbbá figyelembe véve az európai országok különböző régióiban létező sajátos feltételeket és történelmi hagyományokat). A nyelvi charta tehát a regionális kisebbség nyelvi jogait nemcsak a magánéletre, a közéletre, hanem a hivatalos nyelvhasználatra is kiterjeszti. E charta értelmében "regionális vagy kisebbségi nyelvek kifejezés alatt azon nyelvek értendők, amelyeket valamely állam adott területén az állam olyan polgárai hagyományosan használnak, akik az állam fennmaradó népességénél számszerűen kisebb csoportot alkotnak, és amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvétől, nyelveitől (ám nem foglalja magába sem az állam hivatalos nyelveinek dialektusait, sem a bevándorlók nyelveit).

területén az a földrajzi körzet értendő, ahol ez a nyelv olyan számú személy kifejezési eszköze, amely indokolja a szóban forgó charta által előírt különböző védelmi és ösztönző intézkedések meghozatalát. A területhez nem köthető nyelveken pedig a charta az állam polgárai által beszélt olyan nyelveket érti, amelyek különböznek az állam lakosságának többi része által beszélt nyelvtől vagy nyelvektől, de amelyeket, bár az állam területén hagyományosan beszélnek, nem lehet egy külön földrajzi körzethez kapcsolni (1. cikk, 1. bek., a., b., c. pontok).

A charta céljai és elvei közé tartozik a regionális vagy kisebbségi nyelveknek mint a kulturális gazdagság kifejezésének elismerése, továbbá, hogy a fennálló vagy később létesítendő közigazgatási felosztás ne képezze e regionális vagy kisebbségi nyelv támogatásának akadályát, továbbá e nyelvek megóvását, fejlesztését szolgáló határozott támogató lépések megtétele, a regionális kisebbségi nyelvek oktatása és tanulása, megfelelő formáinak és eszközeinek biztosítása minden szinten, többek között ezeknek a nyelveknek az egyetemeken vagy ezzel egyenértékű intézményeken történő tanulásának és kutatásának támogatása, azaz az egyetemi és más felsőoktatási képzés ezeken a nyelveken. (Egyrészt tehát maga a regionális nyelv egyetemi szintű oktatása és kutatása, másrészt általában a felsőoktatás és képzés a regionális nyelven.) (Ld. 7. cikk 1. bek., a., b., h. pont, 8. cikk 1. bek., f., i. pont.) Természetesen az egyezmény támogatja annak a történelemnek és kultúrának az oktatását, amelyet a regionális vagy kisebbségi nyelvek hordoznak (8. cikk, h. pont). Ugyanakkor az oktatásügyi rendelkezések támogatják az iskola előkészítő, az általános iskolai, középiskolai és szakközépiskolai és szakmunkásképző iskolák megszervezését az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken (8. cikk a., d. pontok).

A nyelvi charta hozzájárul a hivatalos nyelvhasználat érvényesítéséhez mind az igazságszolgáltatásban (9. cikk, 1. bek, a., d. pontok, 2. bek a., c. pontok), mind a közigazgatásban (10. cikk, 1–5. bek.). Megjegyzendő, hogy az egyezmény kötelezi a feleket arra, hogy kisebbségi vagy regionális nyelveken hozzáférhetővé tegyék a legfontosabb állami törvényszövegeket, valamint azokat, amelyek különösen érintik e nyelvek használóit (9. cikk, 3. bek.). Fontos fejezetét képezik a nyelvi chartának a tömegtájékoztatásra (11. cikk 1-2. bek.), a kulturális tevékenységre és kulturális létesítményekre (12. cikk), a gazdasági és társadalmi életre (13. cikk), valamint a határokon túli cserekapcsolatra vonatkozó jogszabályok (14. cikk).

A helyneveknél szorgalmazza a regionális vagy kisebbségi nyelveken hagyományos és helyes formák használatát, a hivatalos nyelvek szerinti elnevezésekkel egyenrangúan (10. cikk 1. bek., g. pont). Az igazságszolgáltatásban mind a büntető-, mind a polgári eljárásokban az egyik fél kérelmére az eljáró szervek kötelesek biztosítani a regionális nyelven folyó eljárást (9. cikk 1. bek., a., b. pontok), mégpedig az olyan igazságszolgáltatási kerületekben, ahol a regionális vagy kisebbségi nyelvet használó személyek száma ezt indokolja. Ugyanez vonatkozik a közigazgatási hatóságokra az adott régió teljes területén. Az indítványok, az írásos és szóbeli bizonyítékok nem minősülhetnek pusztán azon az alapon elfogadhatatlannak, hogy regionális kisebbségi nyelven készültek.

A tömegtájékoztatásra vonatkozó rendelkezések szerint a regionális vagy kisebbségi nyelvek használói számára, e nyelvek használatának területein és e nyelvek mindegyike helyzetének megfelelően, abban a mértékben, ahogy a közhivatalok közvetlen vagy közvetett módon hatáskörrel, hatósági jogkörrel vagy szereppel bírnak e területen, és tiszteletben tartva a tömegtájékoztatási eszközök függetlenségének és autonómiájának elveit, biztosítják legalább egy-egy regionális és televíziós csatorna létesítését, a regionális vagy kisebbségi nyelveken készült sajtócikkek rendszeres közlését, fedezik a regionális vagy kisebbségi nyelveket használó tömegtájékoztatási eszközök többletköltségeit, továbbá kiterjesztik a létező pénzügyi támogatási intézkedéseket a regionális vagy kisebbségi nyelvű audiovizuális műalkotásokra, továbbá támogatják regionális vagy kisebbségi nyelveket használó tömegtájékoztatási eszközök számára újságíróknak és egyéb személyzetnek a képzését (11. cikk 1. bek., a., g. pontok.) (Jegyezzük meg, hogy az egyezmény rendelkezései maguk is kihangsúlyozzák minimumjellegüket.)

A kulturális tevékenységre és kulturális létesítményekre vonatkozó rendelkezések (12. cikk) különösen vonatkoznak a könyvtárakra, kulturális központokra, múzeumokra, archívumokra, akadémiákra, színházakra és filmszínházakra, valamint irodalmi és filmművészeti alkotásokra, a nép kulturális önkifejezésére stb., bátorítván a kulturális önkifejezést, az erre vonatkozó kezdeményezéseket, ezen a nyelveken készült műalkotások megismerésének különböző módjait, de ezen alkotások más nyelven történő megismerését is.

Figyelemre méltóak a gazdasági és társadalmi élet nyelvhasználatára vonatkozó rendelkezések (13. cikk), amelyek szerint a felek az ország egészére nézve vállalják, hogy kiiktatnak jogalkotásukból minden olyan rendelkezést, amely igazolható okok nélkül tiltja vagy korlátozza a regionális kisebbségi nyelvek használatát a gazdasági vagy társadalmi élet dokumentumaiban, különösen a munkaszerződésekben és az olyan technikai dokumentumokban, mint a termékek és felszerelések használati útmutatói. Megtiltják továbbá, hogy a vállalatok belső szabályzataiba és a magánokiratokba, legalábbis amelyek az azonos nyelvet beszélők között jöttek létre, a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát kizáró vagy korlátozó cikkeket kerüljenek. Fellépnek az olyan gyakorlattal szemben, amely elbátortalanít a regionális vagy kisebbségi nyelveknek a gazdasági vagy társadalmi tevékenységek keretei között történő használatától. A felek az ésszerűség keretei között vállalják továbbá, hogy pénzügyi és bankügyi szabályzataikban meghatározzák azokat a részletszabályokat, melyek lehetővé teszik a kereskedelmi szokásokkal összhangban, a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát fizetési utalványokon (csekk, váltók stb.) vagy egyéb pénzügyi okmányokon, illetve adott esetben gondoskodnak az ilyen rendelkezések megvalósításáról. Közvetlen ellenőrzésük alá tartozó gazdasági és társadalmi szektorokban (közszektor) a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát bátorító tevékenységet folytatnak. A felek gondoskodnak arról, hogy az ilyen létesítmények, mint a kórházak, nyugdíjasházak, otthonok lehetőséget biztosítsanak arra, hogy az egészségügyi, életkori vagy egyéb okokból gondozásra szorulókat

regionális vagy kisebbségi nyelvükön fogadják és kezeljék, továbbá hogy ezeken a nyelveken is hozzáférhetővé tegyék a fogyasztók jogait érintő, az illetékes hatóságok által adott információkat.

A határon túli cserekapcsolatok (4. cikk) rendelkezései szerint a felek vállalják, hogy olyan módon alkalmazzák a létező és olyan államokkal szemben fennálló kötelezettséget tartalmazó két- és többoldalú megállapodásokat, ahol ugyanazt a nyelvet azonos vagy hasonló formában használják, vagy — ha szükséges — olyanok megkötésére törekednek, hogy azok segítsék elő az érintett államokban élő, azonos nyelvet használók közötti kapcsolatokat a kultúra, az oktatás, az információ, a szakképzés területén, továbbá a regionális vagy kisebbségi nyelvek érdekében megkönnyítik és — vagy támogatják a határokon túli együttműködést, különösen annak a területnek a regionális vagy helyi szervei közötti együttműködést, ahol ugyanazt a nyelvet azonos vagy hasonló formában használják.

Számos rendelkezés intézkedik az egyezmény végrehajtásának módjáról, pl. az aláíró felek jelentést nyújtanak be az Európa Tanács főtitkárához e charta szerint követett politikájukról, amelyet szakértői bizottság vizsgál meg, a charta végrehajtásáról a tanács főtitkára két évente jelentést készít a parlamenti közgyűlésnek stb. A charta hatályba lépett (1998. március 1-jén), mivel a hatályba lépéshez szükséges öt állam már aláírta (pontosabban 2001-ig tizenkettő): Dánia, Németország, Finnország, Horvátország, Liechtenstein, Hollandia, Norvégia, Svédország, Svájc, Magyarország, Szlovénia, Bosznia-Hercegovina). 1998-ig hat országban hatályba is lépett, miután ratifikálták. Figyelemre méltó jellemzője a chartának, hogy csatlakozásra meghívhat olyan államot is, amely nem tagja az Európa Tanácsnak (ld. 15—23. cikk).

Miután bemutattuk a charta rendelkezéseit, melyekről már sajtónkban korábban is írtunk, melyeket az említett budapesti kiadvány szerint idéztük, említsük meg, hogy az egyezmény megfogalmazásához nagymértékben hozzájárult dr. Heinz Tichy (szül. 1948-ban, Bécsben), az Osztrák Szövetségi Elnöki Kancellária alkotmányjogi szakértője (1975—1994). Ugyanakkor 1984-től vezető tisztségviselője a Népcsoportokra illetékes Szövetségi Közigazgatásnak. Ebben a minőségben fáradozott e nemzetközi charta kidolgozásán. Mint a Szövetségi Oktatási, Tudományos és Kultúraügyi Minisztérium megbízottja folytatott tudományos kutatásokat az emberi és alkotmányi jogi területen, különös tekintettel a nyelvi jogokra. Számos publikációt jelentetett meg az alkotmányi és etnikai alapjogokról. Dr. Heinz Tichy a nyolcvanas évek végén Újvidéken is járt, várható, hogy hosszú idő után a második fél év folyamán ismét ellátogat az Újvidéki Jogi Karra, s e témáról előadás megtartására is fel fogjuk kérni.

Nyelvi jogokról szóló kutatásainak eredményeit Mohorjeva és Hemagoras gondozásában Klagenfurt/Celovec—Ljubljana—Bécs együttesen adták ki 2000-ben. Gyakorlatilag a könyv a szerző elméleti bevezetője mellett tartalmazza a nyelvi charta angol és német nyelvű szövegét, valamint a szöveg rendkívül alapos, értékes kommentárját, mely természetesen nemcsak a normaértelmezéshez járul hozzá, hanem felmutatja azokat a dilemmákat is (mint az ún. új kisebbségek problémája), amelyek a normaalkotásnál felmerültek, s amelyek megoldásai kompromisszumokat eredményeztek. Sok különböző helyzetet kellett egy nevezőre hozni, de előfordult, hogy az egyezmény különböző helyzetekre, különböző megoldásokat nyújtott (pl. az ún. tradicionális v. regionális nemzeti kisebbségekre nézve, melyeknél nem perdöntő a számszerűség, bár egyes helyeken a jogalkotó utal a számszerűségi tényre is) és más népcsoportokra vonatkozóan. Jegyezzük meg, hogy a számszerűség igen érzékeny kérdés, hiszen az államalkotó többség sokszor abban a helyzetben van, hogy ezt a többség javára "módosítsa", s történik ez amint a Kárpát-medencei keleti "utódállamok" időnként ismétlődő kedvezőtlen hozzáállásában, a számukra igen szegényteljes módszerekkel, ami ellen jóformán semmi sem tehető.

Esetleg annyi, hogy ezek az országok egészükben "nem kerülnek be Európába". Ám ha nem kerülnek be, akkor a kisebbségek sem. Ezzel az "ördögi körrel" pedig szorító-lazító kisebbségpolitikát folytató országok számolnak. Ezt a szorító-lazító politikát a nemzeti kisebbségi közösségek, legalább részben, úgy kerülhetik meg, hogy teljes autonómiát valósítanak meg akár a hagyományosan lakott régiójuk egészén belül is. Közben a többségi, mondjuk így, migráció a kisebbségek által hagyományosan lakott községekbe és régiókba

hatékonyan megakadályozható az egész régióra nézve kötelezővé tehető hivatalos nyelvhasználat és nyelvismeret feltételével.

Van erre példa. Szlovéniában pl. a Muraközre nézve a szlovén jogszabályok kötelezővé tették a magyar nyelvismeretet azok számára is, akik nem onnan származnak, de ott kívánnak élni. Sőt olyan kuriózum is van Európában, mint pl. Finnországban a svéd kisebbség és a finn államalkotó többség viszonyában, mely szerint elvben minden finnek ismernie kell a svéd nyelvet, de a svédek nem kötelezettek a finn nyelv elsajátítására, bár az természetesen kívánatos. Természetesen, ismerve az itthoni helyzetet, igen kevés reményem van arra, hogy a Vajdaságba az elmúlt tíz év alatt bevándorló legalább négyszázezerre tehető szerb népesség hajlandó lesz megtanulni magyarul. Ám ők kötelezhetők arra, hogy a magyarokat ne gátolják az egész régióban Szabadkától Ujvidékig, vagy akár a szerémi magyarlakta településekig, vagy Kikindától Nagybecskerekén keresztül Pancsováig anyanyelvi jogaik megvalósításában. Ez nemcsak a nyelvhasználatra vonatkozik, hanem arra is, amit kulturális háttérnek nevezünk, beleértve az intézményeket, sőt a települések építészeti ámbitusát is. Egyszóval ne lehessen tervezett migrációösztönzéssel a fokozatos, lépésről lépésre haladó — használjunk egy művi szóösszetételt — kulturális "átnevesítés". Ugyanakkor az, ami megtörtént az elmúlt nyolcvan évben a délvidéki városokban, lassan az utóbbi egy-két évtizedben folytatódik falvainkban is, azokban, amelyekben korábban a magyar kisebbség szinte százszázalékos többségben élt.

Mindenesetre: egyféle megítélés alá tartozik a természetes (munkához, iskoláztatáshoz stb. kötött) migráció, más megítélés alá tartozik pedig az államilag tervezett, palástolt vagy nem palástolt módon történő, mondjuk ki, talán nem egészen megfelelő kifejezésekkel élve, de a lényegét kifejezve, a kollektív be- és kitelepítés a kisebbségi közösség kárára, e közösség jogainak csorbítása céljából. Az utóbbi a nemzetközi és az idézett európai kisebbségvédelmi egyezmények értelmében tilos, jogilag nem tolerálható, igaz, a kisebbség részéről, láttuk, hogy nehezen befolyásolható.

A charta a számos európai kisebbségi helyzet figyelembevételével, teret adva a belső jognak, a lehető legrugalmasabb módon kívánta a jogosultságok körét és tartalmát meghatározni anélkül, hogy csak a nyilatkozatok szintjén maradjon, azzal a szándékkal tehát, hogy normatív tartalmat is megszabjon. Tichy a charta alapelveihez a következőket fűzi: — Európa történelmileg feltételezett többnyelvűsége (languages traditionally used) pozitív kulturális érték, amely azonban sok esetben veszélyeztetett, és ezért védeni és támogatni kell — különösen akkor, ha e tradicionális nyelvek kisebbségi helyzetbe kerültek. A charta támogatása független attól, hogy e nyelvek az adott államokban államilag elismertek vagy sem. A charta célja, hogy a regionális nyelvek az élet lehető minden területén érvényre juthassanak, beleértve a gazdasági, kulturális és szociális területet is. Ugyanakkor az államokat nemcsak arra készíti, hogy megszüntesse és tiltsa a nyelvi diszkriminációt, hanem pozitív cselekményekhez is folyamodjon, tehát támogatóan járuljon hozzá e nyelvek megőrzéséhez és fejlesztéséhez. Ennek érdekében az aláírók koordinációs, kooperációs és információs feladatot is ellátnak.

Ugyanakkor az államokat az egyezmény megvalósítása céljából a szükséges anyagiak biztosítására sarkallja. A szerző megállapítja, hogy könyve nem a kollektív jogok elméletének jegyében fogant, s inkább az egyéni jogok szintjén száll síkra a nyelvi jogok érvényesítéséért (Op. cit., 14. old.). Hozzáfűzhető azonban, hogy az anyanyelvi oktatási jogok, a hivatalos nyelvhasználati, közszolgálati tájékoztatási jogok stb., amelyek ezen egyezményben intézményesülnek, végül is a kisebbségi közösségeket illetik meg, s ilyen értelemben kollektív jogokként is felfoghatók. Érvényesítésük módja szerint az adott állam egyezményhez való önkéntes csatlakozásától függ — az egyezmény alkalmazása tehát a klasszikus ratifikációs eljárástól, az állami önkéntes hozzájárulástól, tehát a belső jogtól függ. Normatív szemszögből szemlélve nemzetközi kötelezettségként igazán csak akkor jelenik meg, amikor megtörténik az egyezmény becikkelyezése. Ettől kezdve azonban az egyezmény nemzetközi mechanizmusokat is előirányoz, s így nemcsak belső jóakarattól függ e normák alkalmazása. Véleményünk szerint az egyezmény minimumokat ír elő, tehát az aláíró államok az egyezményen túlmenő jogosultságokat is biztosíthatnak. Dr. Heinz Tichy könyve német nyelven jelent meg. Várható, hogy az év folyamán a nyelvi charta Ausztriában is hatályba lép, azaz ratifikálja azt, annál inkább, mert már 1992. november 11-én aláírta az egyezményt,

ezáltal csatlakozván ahhoz. Szlovénia 2000. július 17-én ratifikálta (cikkelyezte be) az egyezményt. Nagy-Britannia és Spanyolország csatlakozása is lehetséges. Bosznia-Hercegovinában az 1995. évben megkötött daytoni egyezmény értelmében kötelezően érvényben van (Op. cit. 14–15. old.).

A nyelvi chartáról szóló könyv szerzője, dr. Tichy kiemeli, hogy az egyezménynek hosszú előélete van. Már 1957-től az Európa Tanács rendszeresen foglalkozik a kisebbségek jogaival és nyelvi jogainak érvényesítésével. Az Európai Emberi Jogi Egyezmény 14. szakasza tiltja a diszkriminációt, beleértve a nyelvi és nemzetiségi hovatartozáson alapulót is. 1961-ben az Európai Parlament Közgyűlésének 285. ajánlása kiegészítve az Emberi Jogi Egyezményt, felhívja a figyelmet arra, hogy pozitív védelmi intézkedéseket is meg kell tenni a kisebbségek jogainak biztosítása céljából, különösképpen saját kultúrájuk, nyelvhasználatuk és a saját oktatásuk terén. Ide tartozik továbbá az Európa Tanács 1981. évi 928. sz. ajánlása is, amely a kisebbségi nyelven történő oktatásért és a kisebbségi kultúra érvényesítéséért száll síkre. Mindkét ajánlás szorgalmazza egy Európai Charta meghozatalát. Ezen ajánlásokkal összhangban jön létre Európa Kommunális és Regionális Szerveinek Állandó Értekezlete (CLRAE), mely célul tűzi ki egy európai regionális és kisebbségi nyelvi charta kidolgozását. 1984-ben kezdődnek a charta előmunkálatai, amikor is több mint 250, több mint 40 nyelvet képviselő résztvevő mondja el álláspontját. Az első tervezetet szakértői csoport készíti elő. A tervezetek az Európa Tanács és az Európai Parlament ülésein is tárgyalást nyertek. A Miniszteri Tanács végül 1992-ben (június 25-én) fogadja el a végleges szöveget, és aláírásra és elfogadásra 1992. október 11-én küldi meg Strasbourgba.

Nálunk a média csak nagyritkán foglalkozik az európai normákkal. Talán azért, mert sokan (nem indokolatlanul) úgy gondolják, hogy messze vagyunk (úgy mint ország) Európától. Az eddigi szerbiai gyakorlatra való tekintettel sajnos tényleg messze. Talán azért is, mert ezekkel a normákkal nem foglalkozunk, azaz igazán és őszintén nem foglakoznak? Ez azonban nem jelenti azt, hogy nem kell közelebb kerülni, és nem kell minden alkalmat konkrét lépésekkel is "bizonyítva" bizonyítani, nemcsak demonstrálván, hanem alkalmazván is az európai ajánlásokat, persze nemcsak minimumaiban. Íme egy alkalom: lehet az egyezményhez csatlakozni akár európa tanácsi tagság nélkül is. Ennek értelmében lehet helyes és hagyományos helységnevtáblákat az egész vajdasági/délvidéki régióban alkalmazni, lehet az egész régióban hivatalosan használni a magyar nyelvet, intézményekben, vállalatokban, nem várva a nehezen megszülető hivatalos nyelvhasználatról szóló törvényt. Lehessen "előre futni is", miért ne? Különösen abban az országban, amelyben annyi ideig volt a legalizmus háttérbe szorítva. Most hangsúlyozzák a legalizmust, de hiába, mert nincs új (ezúttal emberséges) törvény, és annak elfogadható gyakorlata. Ugyanakkor a beígért gyakorlat is, a kisebb előrelépéseket méltányolva, az ígértekhez képest késik, előre lépésről lépésre helyett egy helyben toporog. Egymagában még a Vajdaság önállósodása sem oldja meg a vajdasági magyarság megoldatlan helyzetét és kérdéseit. Sőt.

A valóság tehát az, hogy a törvény is késik és a gyakorlat is igen gyatra, különösen a Délvidék etnikailag "átnevesített" községeiben. (Megismétlődik az autizmus korszakára jellemző gyakorlat: az "egyik akarja" a "másik nem akarja", sok a huzavona, ergó a fránya akadémikusok miatt késünk, nem haladunk, még lépésről lépésre sem.) Mert ott, ezen átnevesített községekben az "elért faktumok" alapján nemegyszer hiányzik a többségi szavazati jóakarát. Pedig ez nem volt várható.

Természetesen meg kell érteni a nehézségeket. Bizonyos jogok azonban nem kerülnek sokba. Mindössze többségi jóakaratra.

A türelmes kisebbségi politika, ami már egymagában nagy eredmény, azonban nem elegendő, amennyiben a korábbi türelmetlen volt, márpedig az volt. Pozitív intézkedésekre is szükség van, mint ahogyan a szóban forgó egyezmény is ajánlja.

A kisebbségi jogok mint emberi jogok nem az állam kegyes adományai, hanem olyan jogok, amelyek alanyi jogon, ennek hiányában pedig természetes jogként, azaz európai jogi normák alapján járnak. Indokolatlan akadályok esetében politikailag számonkérhetőek a belső, de a nemzetközi szinten is.

Nem valaminek fejében adományozzák a kisebbségi jogokat (tehát nem úgy, mint a

nemrég megtartott újvidéki lakossági fórumon nyilvános vitát megért említett készülő szövetségi kisebbségi törvény tervezete szerint, pl. a "lojalitás" feltételével), hanem az állam kisebbség kiránti kötelezettsége révén járnak. "Államunk esetében" pedig eddigi, általa, kisebbségei ellenében elkövetett emberi jogi és nyelvi vétségeinek legalább enyhítése érdekében.

Európa a sokszínűség világa volt és lesz. Európa nem engedheti meg azt, hogy tradicionális régióiban a kedvesen és barátságosan fogadott, de tartósan letelepedett vendégek a régióit kiszakítsák, akár ideiglenesen Európából, megcsúfolva a tolerancia követelményét. Az sem lehet, hogy a többségiek, akik most már természetesen jók, a kisemmizett nemzeti kisebbségek vállára állva hirdessék meg a toleranciát, a sokszínűséget, amit támogatni kell (de nem a vállra állást). Ugyanis ezen nyilatkozatok most már oly módon történnek, mintha előzőleg semmi sem történt volna. Pedig a megelőzők mögött a balkáni pusztítások sötét fellegei még mindig gomolyognak és következményei kísértenek.

írta Dr. Szalma József
Forrás: Magyar Szó